

Nr 116.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 61 § 3 mom. och 132 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390); given Stockholms slott den 7 mars 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, inhämta riksdagens yttrande över härvid fogade förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 61 § 3 mom. och 132 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390).

GUSTAF ADOLF.

Sven Andersson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I syfte att i någon mån motverka de alltjämt stigande byggnads- och driftskostnaderna för nya bostadshus föreslås för tätorter en sänkning av den generella våningshöjden i boningsrum och till bostadslägenhet hörande utrymmen för matlagning från 2,90 meter till 2,80 meter. För att ernå en effektiv rumshöjd av 2,50 meter föreslås samtidigt en minskning av den i byggnadsstadgan angivna bjälklagstjockleken från 32 till 30 centimeter.

Våningshöjden i tätorter beträffande annat arbetsrum än till bostadslägenhet hörande utrymmen för matlagning föreslås reglerad genom särskilda, av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar.

Förslag

till

Kungörelse

om ändrad lydelse av 61 § 3 mom. och 132 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390).

Härigenom förordnas, att 61 § 3 mom. och 132 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390) skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse:)

61 §.

3 mom. *Våningshöjden i bonings- och arbetsrum skall, räknat från golv till golv, vara minst 2,90 meter.*

Utän hinder — — — till enfamiljshus.

Möter svårighet — — — under 2,40 meter.

Där tjockleken av bjälklag är större än 32 centimeter, skola ovan angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

Ej må — — — 15 kubikmeter.

132 §.

Vid byggande — — — iakttagas följande.

1) I boningsrum — — — markens yta.

2) Våningshöjden i — — — under 2,40 meter.

Där tjockleken av bjälklag är större än 32 centimeter, skola nu

(Föreslagen lydelse:)

61 §.

3 mom. *I boningsrum samt till bostadslägenhet hörande utrymme för matlagning skall våningshöjden, räknat från golv till golv, vara minst 2,80 meter.*

Utän hinder — — — till enfamiljshus.

Möter svårighet — — — under 2,40 meter.

Där tjockleken av bjälklag är större än 30 centimeter, skola ovan angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 30 centimeter.

Ej må — — — 15 kubikmeter.

I fråga om våningshöjden i annat arbetsrum än till bostadslägenhet hörande utrymme för matlagning skola iakttagas anvisningar som byggnadsstyrelsen utfärdar.

132 §.

Vid byggande — — — iakttagas följande.

1) I boningsrum — — — markens yta.

2) Våningshöjden i — — — under 2,40 meter.

Där tjockleken av bjälklag är större än 30 centimeter, skola nu

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

3) Boningsrum och — — — och utgångar.

4) Byggnad får — — — gjorts svårantändligt.

5) Skorstenar och — — — antändligt material.

Trävirke må — — — brännbart material.

Å golvet — — — eller dylikt.

angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 30 centimeter.

3) Boningsrum och — — — och utgångar.

4) Byggnad får — — — gjorts svårantändligt.

5) Skorstenar och — — — antändligt material.

Trävirke må — — — brännbart material.

Å golvet — — — eller dylikt.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1952.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 mars 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärenden UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och socialdepartementen anmäler chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Andersson, fråga om *ändrade bestämmelser i byggnadsstadgan angående minsta tillåtna våningshöjd.*

Föredraganden anför följande.

I skrivelse den 13 februari 1952 har byggnadsstyrelsen hemställt om viss ändring i byggnadsstadgans föreskrifter om minsta tillåtna våningshöjd i bonings- och arbetsrum i vad gäller städer och andra tätorter. Över förslaget har styrelsen inhämtat yttranden från ett antal myndigheter och sammanslutningar, varefter styrelsen bemött vissa därvid framkomna synpunkter. Sedermera har byggnadsstyrelsen inkommit med en den 29 februari 1952 dagtecknad promemoria innehållande viss komplettering till styrelsens ursprungliga förslag.

Jag anhåller nu att få upptaga denna fråga till behandling.

Gällande bestämmelser.

Enligt 61 § 3 mom. byggnadsstadgan skall våningshöjden i bonings- och arbetsrum, räknat från golv till golv, vara minst 2,90 meter. Vissa undantag göras dock. I en- och tvåfamiljshus kan sålunda våningshöjden begränsas till 2,70 meter och på vinden till enfamiljshus till 2,60 meter. Möter svårighet att för något enstaka rum i bostadslägenhet eller eljest i särskilt fall uppnå föreskrivna minimimått, kan byggnadsnämnden tillåta mindre våningshöjd, dock ej under 2,40 meter.

Dessa regler gälla, förutom i stad, enligt 100, 101 och 129 §§ byggnadsstadgan även för köping och municipalsamhälle samt inom område på landet, för vilket stadsplan fastställts. Med stöd av 134 § byggnadsstadgan kan vidare länsstyrelse, i den mån så med hänsyn till bebyggelsens art och omfattning samt omständigheterna i övrigt finnes lämpligt, i byggnadsordning förordna, att de för stad gällande bestämmelserna om våningshöjd

i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse även på landet inom område, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser fastställts.

Inom byggnadsplane- och utomplansområden på landet gäller eljest som huvudregel att minsta tillåtna våninghöjd i boningsrum skall vara 2,70 meter, byggnadsnämnden likväl obetaget att i vissa fall medgiva lägre höjd, dock ej under 2,40 meter.

Gemensamt för tätorter och landsbygd gäller, att där tjockleken av bjälklag är större än 32 centimeter, de angivna minsta våninghöjderna skola ökas med minst det mått varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

Äldre förslag.

Nu gällande bestämmelser om våninghöjd tillkommo år 1945. Dessförinnan hänfördes höjdmåtten för bonings- och arbetsrum icke till våninghöjd utan till rumshöjd, d. v. s. det fria måttet mellan golv och tak. Enligt 51 § 1931 års byggnadsstadga skulle sålunda rumshöjden i bonings- och arbetsrum vara minst 2,70 meter. I byggnadsordning kunde dock stadgas, dels att vid öppet byggnadssätt eller i andra i byggnadsordning angivna fall rumshöjden finge minskas till 2,40 meter, dels att på byggnadsnämndens prövning finge bero huruvida i enstaka rum i lägenhet eller eljest i särskilda fall höjden kunde vara mindre. I intet fall finge dock höjden understiga 2,10 meter.

Den kostnadsstegring som under andra världskriget drabbade byggnadsverksamheten och kraftigt begränsade särskilt bostadsbyggandet föranledde åtskilliga motåtgärder från det allmänna för att genom ett förbilligande av de till material och bostadsstandard hänförliga kostnaderna stimulera till en ökad byggnadsproduktion. Ett led i dessa strävanden utgjorde en sänkning av de föreskrivna minimimåtten i fråga om rumshöjd.

Det första förslaget i ämnet kom från 1940 års byggnadskostnadssakkunniga, vilka i ett betänkande (SOU 1941:4) rekommenderade en sänkning av den då tillämpade rumshöjden 2,70 meter till 2,50 meter. I betänkandet framfördes i huvudsak följande synpunkter på denna fråga.

De sakkunniga påpekade, att den vanliga höjden i småstugor var 2,50 meter, vilket visat sig icke medföra några sanitära olägenheter. Genom den lägre rumshöjden skulle erhållas en besparing i byggnadskostnad, som givetvis varierade med planlösningen, fasadväggarnas tjocklek m. m. men som enligt en kostnadsberäkning, som utredningen låtit verkställa, för en genomsnittlig 2-rumslägenhet uppskattades till närmare 2 % av byggnadskostnaden. Härtill komme lägre kostnader för lägenhetens uppvärmning; minskningen härutinnan beräknades för samma lägenhet uppgå till omkring 2 kronor per år vid de före krigsutbrottet rådande bränslepriserna eller omkring 4 kronor per år vid de priser, som tillämpades vid tiden för utredningens avgivande. De sakkunniga förutsatte dock att den lägre rumshöjden skulle tillåtas endast vid öppet byggnadssätt, vartill enligt de sakkunniga borde kunna räknas den lamellhusbebyggelse som vore den vanligaste på under senare år stadsplanlagda områden. Därjämte borde till-

ses att — för att den lägre rumshöjden skulle vara tillåten — rimliga krav rörande rummens och lägenheternas storlek, ventilation och belysning uppfylldes.

Förslaget ledde icke omedelbart till någon åtgärd. År 1943 framlade *civila byggnadsutredningen* i ett betänkande (SOU 1943:10) förslag till ändring av vissa bestämmelser, som kunde vara ägnade att i onödan stegra kostnaderna för den offentliga byggnadsverksamheten, och upptog i samband härmed även frågan om en sänkning av rumshöjden i bonings- och arbetsrum. Utredningen förordade en minimihöjd av 2,60 meter, vilken ur hygieniska och lämplighetssynpunkter finge anses fullt tillfredsställande.

Stadsplaneutredningen 1942 avgav samma år förslag till vissa ändringar i byggnadsstadgan (SOU 1943:30) och kom därvid också in på frågan om en sänkning av rumshöjden. Om man ville främja en rationalisering av byggnadsverksamheten, borde enligt de sakkunnigas mening möjligheterna till lokala avvikelser från byggnadsstadgans normalregler om bland annat rumshöjd borttagas. En sänkning av gällande generella minimihöjd vore däremot betänklig, då de faktorer som inverkade på bedömandet av denna fråga, särskilt ventilationsproblemet, ännu icke vore tillräckligt kända. En sådan sänkning borde endast tillåtas där man hade garantier för att hygieniska vådor icke skulle uppstå. En lämplig avgränsning borde erhållas om man nöjde sig med att för genomluftbara lägenheter i moderna punkt- och lamellhus medgiva en sänkning av rumshöjden till 2,50 meter. Då sådan bebyggelse allmänt förekomme i modern stadsplanering bleve den praktiska betydelsen av undantagsstadgandet avsevärd.

En av utredningsmännen framhöll gentemot detta i en reservation, att med en sådan lösning 2,70-metersmåtten alltjämt komme att tillämpas i mycket stor utsträckning. Med en minskning av den generella rumshöjden till 2,60 meter borde man kunna komma längre och utan eftersättande av skäliga krav på en god familjebostad vinna en icke oväsentlig minskning av byggnads- och underhållskostnaderna.

I yttrandena över stadsplaneutredningens förslag visade sig meningarna om den lämpligaste rumshöjden vara ganska delade. Reservantens förslag om en sänkning av den generella minimihöjden till 2,60 meter hade dock vunnit sådan tillslutning att förslag härom förelades 1945 års riksdag (prop. nr 119).

I propositionen uttalades att en sänkning till 2,50 meter i de av utredningen angivna fallen visserligen i och för sig icke borde vara betänklig ur hälsovårdssynpunkt men att behovet av en sådan åtgärd icke vore stort, om den generella höjden sattes till 2,60 meter. Ur standardiseringssynpunkt vore det önskvärt, att antalet tillåtna minimihöjder bleve så litet som möjligt.

I yttrande över förslaget från stadsplaneutredningen hade byggstandardiseringen, standardiseringskommissionens organ för byggnadsfrågor, förordat, att bestämmelserna om minsta tillåtna rumshöjd utbyttes mot be-

stämmelser om minsta tillåtna våningshöjd, vilken skulle räknas från golv till golv.

För att icke användandet av stor bjälklagstjocklek skulle medföra för långt gående minskning av den effektiva rumshöjden borde enligt byggstandardiseringens mening den tillåtna minsta våningshöjden få tillämpas endast där bjälklagstjockleken ej översteg 35 centimeter. I andra fall borde våningshöjden ökas med det mått varmed bjälklagstjockleken översteg 35 centimeter. Byggnadsstyrelsen angav i yttrande över byggstandardiseringens förslag, att bjälklagstjocklekar överstigande 32 centimeter sällan förekommo och föreslog, att måttet 35 centimeter ändrades till detta mått. En våningshöjd om 2,90 meter skulle då medgiva en minsta rumshöjd av 2,58 meter.

Med denna justering beaktades byggstandardiseringens förslag, när författningsförslaget utformades i propositionen.

Byggnadsstyrelsens förslag.

I sin förut omnämnda skrivelse den 13 februari 1952 har *byggnadsstyrelsen* framhållit, att när den i dagens situation på byggnadsmarknaden försökt bedöma vilka åtgärder, som skulle kunna vidtagas för att möta den fortgående ökningen av såväl anläggningskostnaderna som driftskostnaderna för nybyggnader, styrelsen funnit det ligga nära till hands att återupptaga det förslag som tidigare framförts av bland andra 1940 års byggnadskostnadssakkunniga att medgiva en sänkning av våningshöjden till ett mått som motsvarar en rumshöjd av 2,50 meter, d. v. s. från 2,90 till 2,80 meter.

Styrelsen upplyser till en början, att kostnadsberäkningar, som styrelsen av denna anledning utfört, givit ett resultat, som såtillvida överensstämmer med byggnadskostnadssakkunnigas, att en dylik sänkning med 10 centimeter skulle medföra en besparing i anläggningskostnaden med omkring en procent. Byggnadskostnadssakkunniga räknade som förut nämnts med en kostnadsbesparing på omkring två procent vid en sänkning av 20 centimeter.

Styrelsen framhåller vidare, att en dylik sänkning skulle medföra fördelar även för det fortgående standardiseringsarbetet inom byggnadsindustrien. Därigenom skulle nämligen anslutning vinnas till den standard som tillämpas i Danmark och Norge och som bygger på den där tillåtna minsta rumshöjden 2,50 meter. Även i Finland är byggnadsstadgan för närvarande underkastad omarbetning, varvid förslag väckts om tillämpande av en våningshöjd av 2,80 meter. En sådan likformig standard i rumshöjd skulle bland annat underlätta handelsutbytet mellan de nordiska länderna i fråga om framför allt rörmateriel. Byggstandardiseringen har även hos byggnadsstyrelsen anhållit, att styrelsen måtte medverka till genomförandet av härför erforderlig ändring av de svenska bestämmelserna.

Av underhandsförfrågningar till styrelsen om möjligheterna att erhålla dispens för tillämpande av en våningshöjd av 2,80 meter för bland annat mycket stora bostadsanläggningar säger sig styrelsen ha bibringats den uppfattningen, att även hos de byggande en stark önskan råder att få tillämpa en lägre våningshöjd.

Byggnadsstyrelsen anför i fråga om de synpunkter som kunna läggas på för- och nackdelar av en sänkt minimihöjd ytterligare följande.

Givetvis får en sänkning av våningshöjden icke bedömas endast ur kostnadssynpunkt eller med hänsyn till fördelarna ur standardiseringssynpunkt. Av största betydelse vid bedömningen är frågan om huruvida sänkningen kan vara ägnad att menligt påverka bostadshygienen eller försämra trevnaden för de boende.

I fråga om trivseln må anföras, att denna lägre våningshöjd sedan länge tillämpats i egnahemsbyggnader, radhus och liknande bostadsbyggnader. På landsbygden, där författningen hinder ej möter att tillämpa en våningshöjd av endast 2,70 meter, förekommer lägre våningshöjd än 2,90 meter även i hyreshus. Inom städer och stadslänkande samhällen ha hyreshus tillkommit dispensvägen med en våningshöjd av 2,80 meter, icke minst i vindsvåningar. Såvitt byggnadsstyrelsen har sig bekant ha icke klagomål framkommit, som giva vid handen att trivseln i dessa bostäder skulle vara mindre än i bostäder där rummen ha större höjd. Byggnadsstyrelsen har varit i tillfälle att göra vissa förfrågningar i detta hänseende bland de boende inom en större bostadsanläggning i Stockholm, och resultatet härav har icke heller visat, att den lägre våningshöjden skulle inverka menligt på trevnaden i bostaden. Bland annat har konstaterats att med användande av nu vanliga husdjup och husavstånd det icke möter någon svårighet att i hyreshus med denna lägre våningshöjd erhålla tillfredsställande dagerbelysning i lägenheterna.

Av övriga bostadshygieniska frågor intresserar i detta sammanhang främst ventilationsfrågan, som på grund av ventilationens inverkan på uppvärmningskostnaden är av stor driftekonomisk betydelse. Skulle på grund av den minskade rumsvolymen en ökning av luftväxlingen erfordras, förloras en del av den vinst som man med en sänkning av våningshöjden under bibehållande av den nu påfordrade luftväxlingen skulle göra. När det gäller ventilationsfrågorna är man visserligen trots under senare år utförda undersökningar alltjämt oviss om flera grundläggande faktorer, bland annat om vilken ventilation som ur hygieniska synpunkter i allmänhet bör anses erforderlig. Byggnadsstyrelsen, som har för avsikt att i samråd med medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan närmare utreda frågan om våningshöjdens inverkan på behovet av ventilation, hyser dock den uppfattningen att den ökning av ventilationen som eventuellt kan visa sig behövlig för att kompensera inverkan av nu ifrågasatt begränsning av våningshöjden i varje fall ej kan medföra så stor ökning av driftkostnaderna som svarar mot den förut angivna minskningen av anläggnings- och uppvärmningskostnaderna. Då det synes angeläget att ej uppskjuta vidtagandet av åtgärder, som kunna nedbringa byggnadskostnaderna, anser styrelsen därför, att ett beslut om en sänkning av den enligt byggnadsstadgan tillåtna minsta våningshöjden kan fattas utan att man avvaktar resultatet av denna utredning.

Då förslag om en minsta tillåten rumshöjd av 2,50 meter, motsvarande en våningshöjd av 2,80 meter, tidigare framförts (av 1940 års byggnadskostnadssakkunniga, civila byggnadsutredningen och stadsplanutred-

ningen 1942) ha förslagsställarna ansett, att medgivandet av denna lägre höjd borde förknippas med vissa förbehåll beträffande husdjup, byggnadernas läge och dylikt. Stadsplaneutredningens förslag innebar exempelvis, att rumshöjden 2,50 meter skulle få användas inom genomluftbar lägenhet inom helt fribelägen byggnad samt i genomluftbar lägenhet inom byggnad med ett djup av högst 11 meter. Det kan emellertid anföras att huvudparten av den bostadsbebyggelse, som numera kommer till stånd och som i regel sker utanför städernas eller samhällenas äldre delar, är av denna art. Visserligen är det numera vanligt att man av ekonomiska skäl icke utför s. k. smalhus med enbart genomgående lägenheter utan även inlägger enstaka icke genomluftbara lägenheter, huvudsakligen 1-rumslägenheter, varigenom trapphuset kommer att bättre utnyttjas. Då dessa lägenheter i regel icke äro avsedda som familjelägenheter, bör dock den omständigheten, att de ej äro genomluftbara, icke vara avgörande vid en bedömning av frågan om den ifrågasatta sänkningen av våningshöjden. Däremot finnes anledning till en viss betänksamhet när det gäller bebyggelse inom äldre, centrala stadsdelar, där husdjuven ofta bli större och möjligheterna att anordna genomluftbara lägenheter därmed mindre. Det kan emellertid erinras om att en fortgående revidering sker av stadsplanerna för dessa äldre områden och att stadsplanemyndigheterna därvid bevaka att hänsyn toges till hygieniska och bostadssociala synpunkter. Slutligen må anföras att den höjning av utrymmesstandarden som skett dels genom föreskrifterna i byggnadsstadgan om minsta tillåtna golvytor, dels genom åtgärder i samband med statens lånegivande verksamhet för bostäder, kan sägas på visst sätt utgöra en kompensation för den minskning av bostadens volym, som en sänkning av våningshöjden skulle medföra.

Byggnadsstyrelsen har i detta sammanhang föreslagit, att det i 61 § 3 mom. byggnadsstadgan angivna *normalmättet för bjälklag*, vilket icke får överskridas, om minsta tillåtna våningshöjd skall få tillämpas, minskas från 32 centimeter till 30 centimeter. Styrelsen anför härom följande.

Inom utvecklingen på det byggnadstekniska området synes råda en viss tendens till minskning av bjälklagstjocklekarna. Då en minskning av bjälklagstjockleken innebär en vinst i fråga om den effektiva rumshöjden, synes man kunna förmoda att en sänkning av våningshöjden med 10 centimeter för framtiden icke nödvändigtvis behöver medföra en sänkning av rumshöjden med samma mått. I varje fall synes denna tendens till minskning av bjälklagstjocklekarna kunna motivera att den i byggnadsstadgan nu angivna bjälklagstjockleken 32 centimeter, vilken icke får överskridas om den minsta medgivna våningshöjden skall få tillämpas, ändras till 30 centimeter, varigenom man får garantier för att den generella rumshöjden icke kommer att understiga 2,50 meter.

I sin den 29 februari 1952 dagtecknade promemoria erinrar byggnadsstyrelsen om att föreskrift angående bjälklagstjocklek finnes även i 132 § 2) byggnadsstadgan, avseende område på landet, för vilket byggnadsplan eller utomplansbestämmelser fastställts. För vinnande av enhetlighet anser styrelsen lämpligt att även i nämnda författningsrum måttet 32 centimeter ändras till 30 centimeter. Med hänsyn till att större bjälklagstjocklek än 30 centimeter endast undantagsvis torde förekomma behöver enligt styrelsens mening en sådan ändring icke innebära någon olägenhet.

Byggnadsstyrelsen framhåller i sin skrivelse till sist, att reglerna om minsta tillåtna våningshöjd i byggnadsstadgan avse både bonings- och arbetsrum. Redan vid tillkomsten av nu gällande regler hade dåvarande arbetarskyddsmyndigheten, riksförsäkringsanstalten — under framhållande av att bestämmelser om minsta höjd i arbetslokal torde komma att upptagas i det förslag till ny arbetarskyddslag som vore under utarbetande — uttalat, att föreskrifter om höjden av arbetsrum icke borde meddelas i byggnadsstadgan. Byggnadsstyrelsen föreslår nu, att bestämmelserna om höjden i arbetslokaler brytas ut ur byggnadsstadgan och i stället intagas i av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar. Styrelsen anför närmare härom följande.

De gällande bestämmelserna i 61 § 3 mom. byggnadsstadgan angående minsta tillåtna våningshöjd avse bonings- och arbetsrum. Det synes emellertid icke rimligt att dessa bestämmelser skola vara tillämpliga på varje slag av arbetsrum. I fråga om lokaler för hantverksändamål eller industriellt ändamål borde lämpligen våningshöjden icke regleras i byggnadsstadgan utan i stället genom föreskrifter, som gjorde det möjligt att anpassa våningshöjden efter arten av den i lokalerna bedrivna verksamheten. Det samma synes vara fallet då det gäller kontorslokaler, beträffande vilka frågan om våningshöjden ofta i första hand påverkas av möjligheterna att erhålla god dagerbelysning och ventilation, samt restaurang- och butikslokaler. För exempelvis livsmedelsbutiker framträda särskilt hygieniska synpunkter. Det synes därför lämpligast att, i den mån som underlag för bedömande av lämplig minimihöjd i sådana lokaler föreligger, denna fråga regleras genom av byggnadsstyrelsen utfärdade anvisningar till byggnadsstadgan. Vid utarbetandet av dessa anvisningar bör byggnadsstyrelsen samråda bland annat med arbetarskyddsstyrelsen och medicinalstyrelsen. I byggnadsstadgan torde därför böra intagas bemyndigande för byggnadsstyrelsen att utfärda sådana anvisningar.

I förenämnda promemoria den 29 februari 1952 tillägger byggnadsstyrelsen, att våningshöjden för kök och annat utrymme för matlagning givetvis alltså bör regleras av den generella föreskriften i byggnadsstadgan angående boningsrum. I stadgan bör detta komma till uttryck genom att föreskrifterna om minsta tillåtna våningshöjd förklaras avse till bostadslägenhet hörande rum samt kök eller annat utrymme för matlagning.

Yttranden över byggnadsstyrelsens förslag.

De av byggnadsstyrelsen framförda synpunkterna har styrelsen med anhållan om yttrande tillställt arbetarskyddsstyrelsen, bostadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statens brandinspektion, statens institut för folkhälsan, hemmens forskningsinstitut, byggnadsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå ävensom byggförbundets intressekontor, byggstandardiserings-, hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund (HSB), hyresgästernas riksförbund, samarbetskommittén för byggnadsfrågor samt svenska riksyggen.

Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i flertalet av de av-

givna yttrandena. *Statens institut för folkhälsan* anser sålunda, att några vägande invändningar icke ur hygienisk synpunkt kunna riktas mot den föreslagna sänkningen av minimihöjden i boningsrum. De olägenheter som eventuellt kunna uppkomma torde enligt institutets mening kunna bemästras med tekniska åtgärder. Institutet har för avsikt att låta företaga en undersökning över takhöjdens inverkan på ventilationsbehovet. Förslagets framläggande anses dock ej behöva anstå tills denna undersökning genomförts.

Kritiska synpunkter ha endast framkommit från *byggnadsnämnderna i Stockholm och Umeå* samt från *hyresgästernas riksförbund*.

Stockholms stads byggnadsnämnd, som anser att hela frågan borde underkastas vidare utredning, har uttalat starka betänkligheter mot att generellt tillåta så låg våningshöjd som 2,80 meter. Dessa betänkligheter förklaras särskilt gälla de äldre och tidigare bebyggda delarna av staden med i allmänhet jämförelsevis breda hus. Även om en sänkning av våningshöjden befines kunna i övrigt medgivas, anser nämnden det böra ytterligare övervägas om icke nuvarande bestämmelser fortfarande borde gälla, där bebyggelseförhållandena äro sådana som i de äldre delarna av Stockholm. — Nämnden har likaledes varit tveksam i fråga om tanken att minska den i byggnadsstadgan angivna bjälklagstjockleken och har därom uttalat följande.

Det har gjorts gällande att för den numera vanligaste bjälklagstypen en ökning av minimitjockleken erfordras för medelstora och större spännvidder för att undvika sprickbildning i mellanväggar. Jämväl behovet att i bjälklag kunna bereda plats för erforderliga armerade betongbalkar anses tala emot en minskning av det i byggnadsstadgan angivna minimimåttet för bjälklag, om man icke skall tvingas att i många fall antingen frångå den ur standardiseringssynpunkt önskvärda enhetliga våningshöjden eller utforma bjälklagskonstruktionen på ett tekniskt och ekonomiskt mindre lämpligt sätt. Även för bjälklag med monteringsfärdiga balkelement torde en bjälklagstjocklek av 30—32 centimeter oftast vara både nödvändig och ekonomiskt lämplig.

Byggnadsnämnden i Umeå avstyrker en generell minskning av våningshöjden med hänvisning till bland annat klimatförhållandena i övre Norrland, där de boende i större utsträckning än i andra landsdelar måste vistas inomhus och en proportionsvis mycket stor del av befolkningen bor i hyreshus. Nämnden anser uppoffringen i rymlighet icke stå i ett rimligt förhållande till den ytterst obetydliga vinsten i byggnadskostnad. Visserligen ha lägenhetsytorna ökats under senare år till följd av byggnadsstadgans bestämmelser och föreskrifterna vid den statliga bostadslånegivningen, en ökning som endast delvis skulle uppslukas av den nu ifrågasatta minskningen. Det är likväl enligt nämndens uppfattning en vanskelig åtgärd att i en krissituation införa pressade runshöjder. Inom en nära framtid kunde detta bedömas som ett missgrepp, och de hyreshus som byggts med dylika mått kunde få viss mindervärdesstämpel på sig. Så länge bostadslägenheternas ventilationsproblem icke lösts på ett tillfreds-

ställande sätt talade ytterligare starka skäl mot en minskning av rumshöjden. — T. f. stadsarkitekten i Umeå har i ett särskilt yttrande tillagt, att de under senare år genomförda ökningarna av rumsytor kunde göra den föreslagna sänkningen av rumshöjd försvarlig, åtminstone därest hyreslägenheternas ventilationstekniska problem bleve lösta på ett fullt tillfredsställande sätt.

Hyresgästernas riksförbund slutligen har, utan att ställa sig avvisande till förslaget om en sänkning av rumshöjden, ansett det vara riktigast att invänta resultatet av de ventilationstekniska och bostadshygieniska undersökningar som byggnadsstyrelsen berört i sitt förslag.

Byggnadsstyrelsens uttalanden i anledning av yttrandena.

Byggnadsstyrelsen har i sin skrivelse gentemot Stockholms stads byggnadsnämnds betänkligheter att sänka rumshöjden i äldre stadsdelar hänvisat till vad styrelsen anfört om den fortgående revideringen av äldre stadsplaner och framhåller därutöver, att en sänkning ju icke komme att beröra äldre hus annat än i de fall då påbyggnad sker. Genom särskilda stadsplanebestämmelser kunde förebyggas, att utrymmen med dålig dagerbelysning användas till bostäder. Styrelsen anför vidare.

En förutsättning för en sänkning av minsta tillåtna våningshöjden i bostadsrum synes vara att den ändrade höjden kan göras generellt tillämplig. Införandet av särbestämmelser i fråga om våningshöjden inom äldre stadsdelar eller inom byggnader med särskilda lägen eller bredder skulle vara ägnat att motverka de allmänt omfattade strävandena till förenkling av byggnadslagstiftningen.

På grund av vad byggnadsnämnden anfört i fråga om bjälklagstjockleken önskar byggnadsstyrelsen framhålla att sänkningen av den minsta tillåtna våningshöjden icke bör vara större än att en rumshöjd av minst 2,50 meter erhålles. Bibehållandet av den nuvarande föreskriften att bjälklagstjockleken må vara högst 32 centimeter, därest den minsta tillåtna våningshöjden tillämpas, skulle vid en sänkning av våningshöjden till 2,80 meter medföra att en rumshöjd av 2,48 meter kunde förekomma. Att ändra den minsta tillåtna våningshöjden till 2,82 meter skulle vara olämplig ur standardiseringssynpunkt. Därest den minsta tillåtna våningshöjden sänkes till 2,80 meter, synes det därför rimligt att man, på sätt styrelsen föreslagit, i nämnda författningsrum ändrar måttet 32 centimeter till 30 centimeter. Enligt vad en inom styrelsen företagen undersökning givit vid handen utföres numera det övervägande antalet bjälklag i flerfamiljshus med en tjocklek som icke överstiger 30 centimeter. Ur ljudisoleringsynpunkt kan fullt tillfredsställande bjälklag erhållas med denna tjocklek. I de sannolikt icke allt för talrika fall då bjälklagstjockleken överstiger 30 centimeter bör en motsvarande höjning av våningshöjden tillämpas.

De av byggnadsnämnden berörda bjälklagen med monteringsfärdiga balkelement torde det av tekniska och ekonomiska skäl ofta vara lämpligt att giva större tjocklek än 32 centimeter. Då i sådana fall även med nu gällande föreskrifter en större våningshöjd än den generellt tillåtna minsta våningshöjden skulle bli erforderlig kan det icke sägas att det föreslagna måttet 30 centimeter skulle för dessa typer av bjälklag medföra någon försämring ur ekonomisk synpunkt eller försvåra standardiseringsarbetet.

Departementschefen.

Bostadsproduktionen och hyresutvecklingen beträffande nya hus befinner sig för närvarande i ett labilt läge. Byggnadskostnaderna ha under de två senaste åren stigit med i runt tal en tredjedel och även driftskostnaderna ha i hög grad stegrats. Genom bland annat de provisoriska stödåtgärder som beslutades hösten 1951 har en mot kostnadsökningarna svarande höjning av hyrorna i nybyggda hus tills vidare kunnat uppskjutas. I samband med diskussionen om dessa stödåtgärder betonades emellertid starkt vikten av att på olika områden vidtaga åtgärder för att med andra medel än subventioner förhindra en icke önskvärd stegring av hyresnivån i nybyggnader. Bland de åtgärder som därvid nämndes voro lättnader i statliga och kommunala byggnadsföreskrifter av olika slag. En sådan lättnad skulle vara att sänka våningshöjden i flerfamiljshus.

Vid tillkomsten av nu gällande föreskrifter om våningshöjd diskuterades en sänkning av den effektiva rumshöjden från då stadgade 2,70 meter till 2,50 meter, åtminstone för viss friliggande bebyggelse. Av olika skäl fann man emellertid lämpligt att begränsa sig till en sänkning med endast 10 centimeter till rumshöjden 2,60 meter. De farhågor för standardsänkning som yppades från vissa håll bemöttes med hänvisning till de garantier för en bostadshygieniskt tillfredsställande lägenhetsstandard som samtidigt infördes i byggnadsstadgan.

Med hänvisning till dagens svåra läge på byggnadsmarknaden har nu från byggnadsföretagarhåll fråga väckts om en begränsning av minimihöjden i bostadslägenheter till 2,50 meter. Byggnadsstyrelsen har efter undersökning ansett sig kunna rekommendera en dylik åtgärd, som skulle medföra en viss icke helt oväsentlig besparing i kostnader utan att medföra någon reell standardsänkning. Styrelsen framhåller särskilt, att den nu ifrågasatta lägre rumshöjden redan kommit till användning i många städer och stadsliknande samhällen dispensvägen utan att klagomål om minskad trivsel kommit till uttryck. Det har konstaterats att med användande av nu vanliga husdjup och husavstånd det icke möter svårighet att erhålla tillfredsställande dagerbelysning i lägenheter med den föreslagna lägre höjden. Av vikt är även styrelsens påpekande att utrymmesstandarden i den bebyggelse som kommit till stånd efter kriget stigit dels genom föreskrifterna i byggnadsstadgan om minsta tillåtna golvytor och dels genom åtgärder i samband med statens bostadslånegivande verksamhet. De myndigheter, institutioner, företag och sammanslutningar som beretts tillfälle att uttala sig om förslaget ha även samtliga utom tre tillstyrkt en sänkning eller lämnat förslaget härom utan erinran.

I likhet med byggnadsstyrelsen och remissinstanserna finner jag angeläget att man tillvaratager den möjlighet till förbilligande av anläggnings- och driftskostnaderna beträffande nya hus som en sänkning av våningshöjden erbjuder. Den direkta besparing som bör kunna erhållas är visser-

ligen icke särskilt stor, men åtgärden får ses som ett led i strävanden på olika fält att motverka kostnadsstegringarna. Visst värde bör även tillmätas möjligheten att genom en anslutning till det danska och norska standardmåttet i fråga om rumshöjd skapa förutsättningar för en ökad skandinavisk standardproduktion av vissa byggnadsvaror, särskilt rörelor. De farhågor för olägenheter av bostadshygienisk art av en sänkt rumshöjd som framförts i vissa remissvar anser jag vara överdrivna. Med nu tillämpade stadsplanenormer torde det som regel vara väl sörgt för tillgång till ljus och luft i nya bebyggelseområden. Vad gäller nybyggnad inom äldre stadsdelar sker denna i allmänhet med ledning av saneringsplaner, vid vilkas utformning man i görligaste mån söker tillämpa moderna bostadssociala och hygieniska principer. Svårigheter att i särskilda fall uppfylla sådana krav torde kunna undvikas genom särbestämmelser, som syfta till att förhindra, att mindre väl belägna utrymmen användas för bostadsändamål.

Med hänsyn till det anförda finner jag mig därför böra tillstyrka, att en sänkning av gällande våningshöjd beträffande flerfamiljshus i tätorter nu vidtages i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag.

Anledning saknas däremot att i detta sammanhang ompröva de lägre våningshöjder som byggnadsstadgan tillåter i särskilda fall.

I byggnadsstadgan äro höjdmåtten för bonings- och arbetsrum angivna som våningshöjder, d. v. s. de räknas från golv till golv. För att få reda på den effektiva rumshöjden måste man således frånräkna bjälklagets tjocklek. Den största bjälklagstjocklek som enligt byggnadsstadgan får användas, därest minimimåtten i fråga om våningshöjd skola få tillämpas, är 32 centimeter. Detta innebär med utgångspunkt från den generella våningshöjden 2,90 meter en effektiv minsta rumshöjd av 2,58 meter. En minskning av våningshöjden från 2,90 meter till 2,80 meter skulle, därest den i byggnadsstadgan föreskrivna maximala bjälklagstjockleken av 32 centimeter bibehålles, möjliggöra en rumshöjd av endast 2,48 meter. Detta har byggnadsstyrelsen ansett olämpligt. Då en undersökning visat, att bjälklag i flerfamiljshus numera allmänt utföras med en tjocklek, som icke överstiger 30 centimeter, föreslår styrelsen, att det i byggnadsstadgan angivna bjälklagsmåttet minskas från 32 centimeter till 30 centimeter, varigenom en minsta rumshöjd av 2,50 meter garanteras. Förslaget har mött viss kritik, som grundas på det förhållandet att tjockare bjälklag än 30 centimeter kunna förekomma. Byggnadsstyrelsen invänder att i dylika fall dispens som regel erfordras redan med nu gällande maximimått.

I denna fråga ansluter jag mig till byggnadsstyrelsens uppfattning att maximimåttet för bjälklag icke lämpligen bör sättas så högt, att en effektiv rumshöjd av 2,50 meter underskrides i andra än de undantagsfall, som särskilt angivas i byggnadsstadgan. Då måttet 30 centimeter synes täcka nu vanligen förekommande bjälklagstjocklekar, bör detta mått införas i byggnadsstadgan. För enhetlighetens skull bör därvid ändring vidtagas

både beträffande tätorter och områden på landet, för vilka fastställts byggnadsplan eller utomplansbestämmelser.

För närvarande gälla samma föreskrifter om våningshöjd för boningsrum och för arbetslokaler i vad gäller städer och stadsliknande samhällen. För arbetslokaler växlar emellertid behovet av rumshöjd i många fall med verksamhetens art, såsom byggnadsstyrelsen närmare utvecklat. Särskilda höjdregler skulle behöva införas i byggnadsstadgan för en rad olika slag av arbetslokaler. Dylika detaljföreskrifter böra emellertid icke belasta byggnadsstadgan. Jag delar byggnadsstyrelsens uppfattning att reglerna om våningshöjd för arbetslokaler i tätorter med fördel kunna överflyttas från byggnadsstadgan till särskilda av byggnadsstyrelsen i samråd med arbetarskyddsstyrelsen och medicinalstyrelsen utfärdade anvisningar. En dylik åtgärd får anses ligga i linje med strävandena att förenkla byggnadslagstiftningen. Förslag till dylika anvisningar bör av byggnadsstyrelsen lämpligen uppgöras innan den nu förordade ändringen i byggnadsstadgan träder i kraft.

Om den berörda ändringen beträffande arbetslokaler vidtages, bör likväl, som byggnadsstyrelsen framhåller, undantag göras för kök och andra utrymmen för matlagning som tillhöra bostadslägenhet. Sådana lokaler böra självfallet följa samma regler i fråga om våningshöjd som gälla för boningsrum. Särskild föreskrift härom synes böra införas i 61 § 3 mom. byggnadsstadgan.

De föreslagna ändringarna i byggnadsstadgan torde böra träda i kraft den 1 juli 1952. Samtidigt böra genom byggnadsstyrelsens försorg utfärdas anvisningar för våningshöjd i arbetslokaler.

I enlighet med vad nu anförts har inom kommunikationsdepartementet upprättats förslag till *kungörelse om ändrad lydelse av 61 § 3 mom. och 132 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390)*.

Föredraganden hemställer, att Kungl. Maj:t måtte besluta inhämta riksdagens yttrande över förslaget.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt O. Rickard.
